



אגודת חוקרי צבא חברה בישראל

גילון מספר 12

סקירת מאמרים מהארץ ומהעולם

בנושא יחסי צבא-חברה

אוקטובר 2023 – מרץ 2024

ליקוט: מר מתן קניגסבוך.

עריכה: ד"ר איתמר ריקובר.



תוכן העניינים

3 פתח דבר

4 מהי אגודת חוקרי צבא חברה בישראל

5-20 סקירת מאמרים

5-11 צבא וחברה

12-16 הארגון והמקצוע הצבאי

17-18 הצבא, הממשלה וארגוני ביטחון נוספים

19-20 תרבות, כוח אדם ומשאבי אנוש



פתח דבר

אנו שמחים להעביר לעיון את המהדורה ה-12 של הדו"ח הרבעוני (אם כי לאור המלחמה שפרצה בשבעה באוקטובר הדו"ח הפעם הוא דו רבעוני), שתכליתו עדכון על התפתחות הידע בתחום העיסוק של האגודה. הדו"ח מבוסס על עיון בכתבי עת, אתרים של גופי מחקר וממשל בישראל ובחו"ל. אנו מאמינים שחברי האגודה יכולים למצוא בדו"ח מידע עדכני, שיסיע להם בפיתוח המחקר.

המהדורה הנוכחית כוללת מאמרים וספרים שפורסמו בין החודשים אוקטובר 2023 ועד מרץ 2024 והמהדורה הבאה תכלול את החודשים אפריל-יוני 2024.

הדו"ח מכיל תקצירים והפניות למאמרים, דו"חות מחקר וספרים שראו אור בתקופה האמורה. כלולים כאן בעיקר המאמרים שנכתבו על ידי חוקרים מישראל, וכן מבחר מקורות שנכתבו בעולם. בסך הכול כלולים בסקירה הנוכחית **35** מאמרים וספרים, שלוקטו על ידי מר מתן קניגסבוך ונערכו על ידי ד"ר איתמר ריקובר.

נשמח מאוד לקבל הערות על מידע נוסף ועל תחומי עניין חשובים שיש להוסיף ולפתח. על מנת לעשות זאת ניתן להיכנס [לכאן](mailto:itamar.rickover@gmail.com) (בעדיפות) או/ו לשלוח לנו מייל לכתובת: itamar.rickover@gmail.com

בברכה,

ד"ר איתמר ריקובר

מנכ"ל אגודת חוקרי צבא חברה בישראל

פרופ' עוזי בן שלום

יו"ר אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל



מהי אגודת חוקרי צבא-חברה בישראל?

אגודת חוקרי צבא חברה בישראל הוקמה בשנת 2012. חברי האגודה הינם כולם חוקרים העוסקים במחקר אקדמי בתחום יחסי צבא-חברה והם מגיעים מדיסציפלינות שונות: חוקרי תקשורת ואנשי מדע-מדינה, סוציולוגים ואנתרופולוגים, היסטוריונים וכלכלנים, משפטנים, פילוסופים, אנשי חינוך ופסיכולוגים. בקרב החוקרים באגודה קיים שוני רב בהשקפות הפוליטיות ובגישות האסטרטגיות; אולם, המכנה המשותף המאחד אותנו לקהילייה אחת הוא התפיסה לפיה נדרש מחקר אובייקטיבי, ככל האפשר, של אופן פעילותם של המוסדות הביטחוניים, של הממשק בינם ובין שאר מוסדות המדינה, ושל חלקה של החברה בשליטה בהם.

בראש יעדיה של האגודה ניצבים קידומו, הצגתו וניתוחו של המחקר הבין-תחומי המתמקד בנקודות מבט שונות ומגוונות של יחסי צבא וחברה בישראל: הקשרים בין הצבא לחברה, הממשק שבין הדרג האזרחי לדרג הצבאי, היחסים שבין הצבא ובין גופי ביטחון אחרים, וכן ההיבטים החברתיים והארגוניים השונים של הצבא. כמו כן, פועלת האגודה להפיץ את הידע המחקרי המצטבר בארץ ובחול"ל, בקרב גורמים באקדמיה, בצבא, במוסדות הביטחון, ובציבור הרחב.

האגודה בשיתוף הוצאת 'מערכות' מוציאה לאור כתב עת דו-שנתי בשם "חברה, צבא וביטחון לאומי". כתב העת הוא אקדמי, שפיט ומוכר על ידי מפתח חיפה ומכון סאלד. עורכת ראשית, פרופ' אלישבע רוסמן-סטולמן, לעיון ניתן להיכנס [לכאן](#).

אתר האגודה: <http://www.civil-military-studies.org.il>

האגודה בויקיפדיה: לחצו [כאן](#)

האגודה בפייסבוק: לחצו [כאן](#)

יו"ר האגודה: פרופ' עוזי בן שלום.

מנכ"ל האגודה: ד"ר ריקובר איתמר.

יו"רים קודמים: פרופ' יורם פרי, פרופ' זאב דרורי, ד"ר ראובן גל (מייסד האגודה).

חברי הנהלת האגודה (לפי סדר א, ב): ד"ר אבי ביצור, פרופ' אייל בן-ארי, ד"ר עפרה בן-ישי, פרופ' עוזי בן-שלום, ד"ר ראובן גל, פרופ' זאב דרורי, פרופ' אילת הראל, ד"ר רוני אור טיארגי'אן, פרופ' סטיוארט כהן, פרופ' אודי לבל, ד"ר טלי לוי, ד"ר אייל לוי, פרופ' אהוד מניפז, ד"ר רינת משה, פרופ' הלל נוסק, פרופ' יורם פרי, ד"ר איתמר ריקובר, פרופ' איתן שמיר, ד"ר עידית שפרן-גיטלמן, ד"ר עדי שרצר, ד"ר דב תמרי.

יועץ משפטי: עו"ד איל נון. ר"ח: חן נוי.

להצטרפות לאגודה ניתן לפנות למנכ"ל האגודה ד"ר ריקובר איתמר בדוא"ל:

itamar.rickover@gmail.com



צבא וחברה

Wynia, M. K. (2023). **Health professionals and war in the Middle East.** JAMA.

בחודשים האחרונים מתנהל ויכוח באוניברסיטאות ובקמפוסים בארה"ב כיצד מנהיגים צריכים להגיב לאירועים האחרונים בישראל ובעזה. מנהלי קמפוס רבים הגיבו באופן כללי: הבעת צער על הרג חפים מפשע, גינוי של כל צורות הגזענות, תזכורות לגבי הזכויות שמעניק התיקון הראשון לחוקה האמריקאית והצעת תמיכה פסיכולוגית לנזקקים. מה לגבי מובילי דעת קהל במקצועות הבריאות? בבתי חולים ובקמפוסים למדעי הבריאות אין בדרך כלל מחלקות למדעי המדינה, אסטרטגיה צבאית או היסטוריה, ורופאים הם רק לעתים רחוקות מומחים בתחומים אלה. האם למנהיגים בתחום הבריאות יש אחריות לדבר, כאנשי מקצוע בתחום הבריאות, על המלחמה בין ישראל לחמאס?

[קישור למאמר](#)



Bayer, Y. (2023). **Socioeconomic Factors, Rocket Sirens, and PTSD: Insights from the Israel-Hamas Conflict.** Preprints.

מאמר זה בוחן את הקשר בין סימפטומים של הפרעת דחק פוסט טראומטית (PTSD) לבין גורמים שונים כגון מידת החשיפה לאזעקות, תכונות אישיות ואלמנטים סוציו-אקונומיים בקרב אזרחים ישראלים שהושפעו מירי רקטי של חמאס. ההתמקדות הספציפית שלנו היא בהשפעת התקיפות הללו על האוכלוסייה בישראל במהלך "שומר החומות" (מאי 2021). הממצאים שלנו מצביעים על כך שבדרך כלל, אנשים שחוו פחות חשיפה לטיילים ואזעקות, אלה המשתייכים למשפחות גדולות יותר, ובעלי רמת השכלה והכנסה גבוהים יותר נוטים פחות לחוות תסמינים פוסט טראומטיים. ממצאים אלו יכולים לסייע בתכנון אסטרטגיות מניעה להפחתת הסיכון ל-PTSD בקרב קבוצות פגיעות. הם מצביעים על התחשבות באלמנטים סוציו-אקונומיים בעת מתן שירותי בריאות הנפש למי שנפגע מתקריות אלימות וטראומה.

[קישור למאמר](#)



Guetta, S. (2023). **Educational emergencies and resilience in intractable conflicts: some reflections on the Israeli reality.** Open Journal Per La Formazione in Rete, 23(3), 186–195.

מאז הולדתה כמדינה ב-1948, התמודדה ישראל עם סכסוכים צבאיים, שנים של טרור ואיומים יומיומיים.



אירועים אלו הביאו להתייחסות למציאות זו כהקשר מיוחד לזיהוי, ניתוח והצעת פעולות קליניות וחינוכיות שמטרתן התמודדות עם טראומה שנגרמה ממלחמות וטרור. כמה חוקרים רואים במציאות הישראלית הקשר שבתוכו התפתחו מאפייניו של סכסוך בלתי פתיר, בעל השלכות משמעותיות בתחום תפיסת המציאות, בניית החברה וחזון העתיד. בנוסף לבחינת היבטים אלו, המאמר מנתח כמה מודלים של חינוך במצבי חירום שפותחו במהלך השנים בהקשרי חינוך פורמליים ובלתי פורמליים.

[קישור למאמר](#)



Analytica, O. (2023). **Israel's judicial overhaul will increase social strife.** Expert Briefings.

שחרור בני הערובה במהלך העסקה עם חמאס מאז ה-24 בנובמבר 2023, מרתק את החברה הישראלית ומעורר שאלות באשר להשפעה הפסיכולוגית של המאורע. הפסקת האש הדגישה במידה רבה אחדות לאומית חדשה שנוצרה בעקבות ההתקפה בראשות חמאס בדרום ישראל, אך גם מעלה שאלות חדשות לגבי מטרות מלחמה עתידיות.

[קישור למאמר](#)



Wehrey, F. (2023). **How the Israel-Gaza War Could Disrupt the Middle East's Climate Progress.** Policy Commons.

המלחמה הנוכחית בין חמאס וישראל יכולה להשפיע על סדר היום האקלימי במזרח התיכון בכמה תחומים מרכזיים. עידן חדש של הסלמה, רגיעה ונורמליזציה במזרח התיכון, כך היה הנרטיב, היה צפוי להוריד את המתח באזור מוכה סכסוכים, ולתת לממשלות המקומיות ולשחקני החברה האזרחית מרחב נחוץ להתמודדות עם האתגרים הנוכחיים והמתקרבים. כעת, בעקבות פלישת חמאס לישראל ופעולות התגמול של כוחות צבא ישראלים בעזה, סדר היום האקלימי של המזרח התיכון צפוי להיפגע ולהשתנות בכמה תחומים מרכזיים.

[קישור למאמר](#)



Ben-Lulu, E. (2023). **'May our hearts rise up in prayer': responses of Russian-speaking immigrant Israeli reform congregations to the Russo-Ukrainian war.** Religion, 1-19.

הפלישה של רוסיה לאוקראינה במרץ 2022 הדהימה את העולם והזכירה רמות של תוקפנות שלא נראו מאז מלחמת העולם השנייה.



יחד עם דיונים פוליטיים, צבאיים ודיפלומטיים, מחקר אנתרופולוגי זה תורם פרספקטיבה סוציולוגית-תרבותית באמצעות בחינת תגובות הקהילה היהודית הרפורמית הישראלית, הכוללת מהגרים דוברי רוסית, לסכסוך הרוסי-אוקראיני. המאמר מנתח כיצד המשבר דחף את המתכנסים לדיאלוג פנימי עם זהותם היהודית והשתייכותם הקהילתית הרפורמית. יתר על כן, מצב חריג זה מעצב מחדש עמדות רבניות ותגובות פולחניות יצירתיות. מחקר זה שופך אור על ההצטלבות בין תקופת משבר, כמו מלחמה, לבין התעצמותן של השקפות דתיות, גמישות פולחנית וחקירה רפלקסיבית של מנהיגים דתיים.

[קישור למאמר](#)



Karmi, G. (2023). **It Should Be No Surprise Religious Nationalists Are Ascendant in the "Jewish State"**. *Washington Report on Middle East Affairs*, 42(6), OV-5.

החברה הישראלית מצויה במאבק על תפקידה של מערכת המשפט כבר מספר חודשים. ההפגנות לא הצליחו לשנות את מסלול הממשלה עד כה, אבל המסר העיקרי לעולם החיצון היה שהמחאות מייצגות מאבק על ערכיה הדמוקרטיים של ישראל ודחייה של פלישה דתית פונדמנטליסטית למדינה ישראלית ליברלית בסגנון מערבי. זה תואם את תפיסות המערב הנרחבות של ישראל כדמוקרטיה חילונית. עם זאת, ישראל מוגדרת כ"מדינה יהודית", ועל פי חוק היסוד של ישראל משנת 2018, היא "מדינת הלאום של העם היהודי". נקודת ההתייחסות היחידה לשתי ההגדרות הללו היא הדת.

[קישור למאמר](#)



Rosman, E. (2023). **Haredim and Conscription to the IDF: Perspectives, Perceptions, Prospects**. In *Contemporary Israeli Haredi Society*, 90-109, Routledge.

עבור ישראלים רבים, כל דיון על העדה החרדית מתחיל ונגמר בגיוס, או יותר נכון: היעדר שירות צבאי חרדי במדינה שעדיין יש בה צבא מבוסס גיוס חובה. הפרק המובא מבקש למיין את נושא השירות הצבאי, הגיוס והמגזר החרדי, ולהדגיש את הסוגיות העיקריות במסגרת הדיון. הפרק מסתיים במחשבות על ההשלכות של מסגור סוגיית החרדים והגיוס ומה ניתן ללמוד מוויכוח הגיוס על מקומם של החרדים בחברה הישראלית הכללית.

[קישור למאמר](#)





Gal, O. (2023). **Conflict in Israel and Gaza: Heightened feelings of insecurity.** Policy Commons.

מה חושבים היהודים בבריטניה על העימות בין ישראל ועזה? בדקנו את עמדותיהם של יהודים בבריטניה כלפי הסכסוך - בפרט, האם המשיבים אישרו את האופן שבו פעלה ממשלת ישראל במהלכו, ועד כמה המשיבים סברו שהממשלה מונעת משיקולים צבאיים או מדיניים. המאמר אף בוחן שאלות של תחושת אחריות מצד היהודים בבריטניה ואת השלכות הסכסוך על מעמדם במדינה.

[קישור למאמר](#)



Yohanani, L. (2024). **Fighting to belong: drivers for transnational diaspora military service in Israel and beyond.** Comparative Migration Studies, 12(1), 8.

מחקרים קודמים בחנו שני תרחישים שבהם בני התפוצות נלחמים על מולדת אבותם: (1) בתגובה לאיומים מיידיים, ו-(2) כאשר חוקי הגיוס של המולדת מחייבים גיוס. מחקר זה חוקר שירות צבאי בתפוצות (DMS) בישראל, שבו DMS מתרחש מרצון מחוץ למשברים חריפים או דרישות גיוס חובה. המחקר משווה את מניעי הגיוס בין שלוש קבוצות תפוצות עם קשרים מגוונים לישראל וליהדות: צפון אמריקאים, ישראלים אמריקאים ויחידים מברית המועצות לשעבר.

התוצאות מראות ש-DMS מתרחש בהקשר של הגירה כאשר חיילים מכל הקבוצות מכירים בשירות כחיוני להגירה, שילוב וקבלה בישראל.

[קישור למאמר](#)



עפרה בן ישי, יגיל לוי ורינת משה. (2023). **תנופה ותורפה: קריאות חברתיות בדוקטרינה הצבאית של ישראל.** פרדס הוצאה לאור.

הדוקטרינה הצבאית בישראל מתעצבת בפורומים ביטחוניים-צבאיים סגורים, באופן הנגיש בלעדית ליודעי ח"ן. התוצאה היא שהעיסוק בהשלכותיה החברתיות והפוליטיות של הדוקטרינה נעלם מן העין הציבורית ואף מהמחקר. ריק זה, בפרט על רקע רמות האמון הגבוהות שהציבור בישראל מעניק לפיקוד הצבאי, מרדד את הדיון הציבורי ופוגם ביכולתם של מקבלי החלטות להשפיע על עקרונות הדוקטרינה, לא כל שכן ביכולתם להפעיל עליה פיקוח אזרחי יעיל. הספר הנוכחי תורם למילוי חֶסֶר זה ולכינון גוף ידע אקדמי לעיון במשמעויותיה הסוציו-פוליטיות של הדוקטרינה הצבאית בישראל. אסופה זו חובקת אחד-עשר מאמרים, והיא מציעה כיוונים מגוונים לקריאת הדוקטרינה כטקסט המאפשר לזהות ולנתח תהליכים מרכזיים ביחסי צבא וחברה בישראל, ביחסי הדרגים המדיני והצבאי, ובאופן שבו הצבא עצמו מפרש את הדוקטרינה ומבקש להשפיע באמצעותה על סביבתו החברתית והפוליטית.

הניתוח המוצע בספר נעשה בהקשר של התפנית מרחיקת הלכת שחלה בדוקטרינה מסוף שנות התשעים, ובפרט בהקשר מקרה הבוחן של תפיסת ההפעלה לניצחון והתוכנית הרב-שנתית "תנופה", אשר קודמו במהלך כהונת הרמטכ"ל אביב כוכבי.

[קישור למאמר](#)



טצה לאור, לאה שלף, עוזי בכור. (2024). **סיוע לחיילים פדויי שבי בהסתגלות מחדש**. *מערכות*, 501, 40-49.

תהליך של התאוששות ושילוב מחדש של פדויי שבי בחברה כולל עקרונות ישימים כדי לסייע להם לחזור לחייהם. חשוב לעבוד על פי הפרוטוקול המוצע, ולעמוד בעקרונותיו. התהליך משלב דה קומפרסיה (השוואת לחצים) ותחקיר טקטי מבצעי, אך אינו מוגבל רק להם. השתתפות בו מגבירה את ההסתברות לחזור לתפקוד במישורים המשפחתי, התעסוקתי והחברתי, תוך צמצום התוצאות המזיקות.

[קישור למאמר](#)



מאיר פינקל. (2024). **מודל של יחידות "מגזריות" כפתרון המתח בין צורכי המגזר וצורכי צה"ל**. *מערכות*, 501, 58-65.

לצה"ל היסטוריה מוצלחת בשילוב אוכלוסיות "מגזריות", שלהן צרכים מיוחדים בתוך העשייה הצבאית הכוללת. לדוגמא גרעיני הנח"ל, ישיבות ההסדר והגדוד הדרוזי. לנוכח "חרבות ברזל", נדרש להחיל את המודל שפעל בעבר גם על גיוס חרדים לשירות קרבי.

[קישור למאמר](#)



Ben Ari, E., Lomsky-Feder, E., & Gazit, N. (2024). **Reserve Soldiers as Transmigrants - Two Decades On: A Research Note**. *Armed Forces & Society*, 0095327X231223541.

בבסיס הפרסומים הקודמים שלנו עמדה הנחה מרומזת שאנשי מילואים שייכים לקבוצות חברתיות ותרבותיות מגוונות ומייצגות. במילים אחרות, לא התייחסנו במפורש לנושאים של חלוקה חברתית של חיילי מילואים. במאמר קצר זה, אנו הופכים את ההנחה הזו למשתנה כך ששאלות המפתח שעולות במחקר הן "מי משרת במילואים?" ו"מהן ההשלכות של החלוקה החברתית של חיילי מילואים?". בעוד ששאלות אלו טופלו ביחס למתגייסים ולאנשי קבע, יש מחסור במחקרים רלוונטיים על מילואים. אנו מציעים שקו ניתוח זה מאיר עוד יותר את המורכבות של חוזים ודינמיקה בין חיילי מילואים, הצבא והמדינה.

[קישור למאמר](#)

לאה ברץ ושרה זמיר. (2024). **חויית פינוי – סיפורם של המתפנים מעוטף עזה בעת מבצע "שומר החומות", 2021**. חוסן לאומי, פוליטיקה וחברה, 5(1-2), 113-132.

מטרת המחקר הייתה לבחון את חויית הפינוי של תושבי עוטף עזה מביתם בזמן מבצע שומר החומות תוך התייחסות לתודעה, לרגשות ולהתנהגויות שליוו אותה וזאת באמצעות ראיונות עומק חצי מובנים בקרב 30 מרואיינים. אצל המרואיינים אפשר לזהות את המערכת האינטואיטיבית המופעלת בשעת לחץ. בעת דחק יצרה האבולוציה תגובה של *fight or flight* – הילחם או התגונן. הואיל והתושבים אינם נלחמים באופן אקטיבי, ברירת המחל היא הפינוי. נמצא כי המרואיינים חווים משבר אמון, בראש וראשונה כלפי המדינה ומוסדותיה. חוסר האמון ניכר אף כלפי הסולידיות החברתית שהייתה בעבר אבן היסוד של החברה הישראלית.

[קישור למאמר](#)



Savitsky, B., & Shvartsur, R. (2024). **Being a parent of a soldier is a challenging experience—stress, anxiety, and depression among parents of Israeli soldiers**. *Stress and Health*, e3377.

מטרת מחקר זה היא להעריך שכיחות של דיכאון, חרדה ומתח במדגם של הורים לחיילים ישראלים, לפי סוג השירות (קרבי לעומת אי-קרבי) ומאפיינים דמוגרפיים. מחקר חתך של מדגם נוחות של 202 הורים ישראלים שרואיינו במהלך ינואר-ספטמבר 2023. כמעט רבע (22.8%) מההורים חוו מצוקה עם רמה גבוהה של דיכאון, חרדה או מתח.

שירות קרבי (לעומת לא קרבי) היה קשור באופן מובהק למצוקה: הורים לחיילים קרביים היו בעלי סיכוי גבוה פי ארבעה לדווח על מצוקה בהשוואה להורים לחיילים לא קרביים (OR = 3.9; 95% CI: 1.3–11.8). שירות מסווג שמונע מהילד לחלוק מידע עם ההורים היה קשור באופן מובהק למצוקה (OR = 2.6; 95% CI: 1.2-5.3). רוב ההורים במצוקה (78.3%) לא פנו לעזרה מקצועית, כאשר הרוב המכריע של אלו שפנו לסיוע היו נשים. בהתחשב בחלק ניכר של ההורים הסובלים ממצוקה נפשית שנמצא במחקר זה, במיוחד הורים לחיילים קרביים וכאלה המשרתים בתפקידים מסווגים ביותר, על אנשי מקצוע בתחום הבריאות להיות מודעים לקשיים של ההורים, להיות פעילים באיסוף מידע על רווחתם הנפשית, ולהיות מוכנים לספק עזרה מקצועית.

[קישור למאמר](#)



עומר דוסטרי. (2024). **התמודדות ישראל עם הטרור הפלסטיני ביהודה ושומרון בשנים 2000 – 2023**. חוסן לאומי, פוליטיקה וחברה, 5(1), 61-84.

משנת 1994 התמודדה ישראל עם גלי טרור שונים כתוצאה מהסכמי אוסלו שהעבירו את השליטה בשטחי יהודה ושומרון וחבל עזה, מישראל לידי הרשות הפלסטינית.



במאמר זה תיסקר ההיסטוריה הביטחונית של העימות האלים בין ישראל לפלסטינים ביהודה ושומרון, החל בחתימה על הסכם אוסלו הראשון, דרך תקופת האינתיפאדה השנייה (סוף שנת 2000) ועד אוגוסט 2023. מטרת המאמר היא לסקור, לנתח ולהציג את ההבדלים בהתנהלות הביטחונית של ישראל לאורך השנים, וללמוד מכך על הצלחות וכישלונות בצמצום הטרור הפלסטיני מיהודה ושומרון. המאמר מחולק לשישה פרקים שונים, שבהם מנותח תהליך השתנות התפישות וההתנהלות הישראלית ברמה המדינית וברמה הצבאית ביחס לרשות הפלסטינית. המחקר מראה כיצד הגבירה ישראל בהדרגה את תקיפותיה ואת עוצמתה הצבאית נגד מחוללי הטרור בשטחי הרשות הפלסטינית מתחילת האינתיפאדה השנייה ועד צמצום ניכר של הטרור הפלסטיני בשנים 2004 – 2005. בהתאמה, המחקר מראה כי ככל שישראל הגבירה את הלחץ הצבאי שלה וחתרה להכרעת הטרור, כך הצטמצם הטרור נגדה באיכות ובכמות.

[קישור למאמר](#)

הצבא, הממשלה וארגוני ביטחון נוספים

Hinz, T., Marczuk, A., & Multrus, F. (2024). **Student opinions on the escalation of violence in Israel and Gaza and antisemitism at German universities.** KONSTANZ UNIVERSITY.

לאחר המתקפה של חמאס על ישראל והתגובה הצבאית שלאחר מכן, מספר התקריות האנטישמיות בגרמניה עלה משמעותית - כולל באוניברסיטאות. התקשורת מדווחת על רגשות אנטי-ישראליים, וסטודנטים יהודים מרגישים מאוימים ומותקפים. אוניברסיטת קונסטנץ ערכה סקר בקרב סטודנטים בדצמבר 2023 כדי להעריך את אקלים הדעות הנוכחי על המלחמה בישראל וברצועת עזה, הנכונות למחות בגרמניה, תפיסת האנטישמיות בחברה ובאוניברסיטאות ולבסוף, עמדות אנטישמיות בקרב סטודנטים. למעלה מ-2,000 סטודנטים שנרשמו באוניברסיטאות בגרמניה השתתפו. בעוד שרובם המכריע של התלמידים רואים בהתקפה של חמאס על ישראל מעשה טרור אכזרי, קבוצה של כ-12% רואה בהתקפה חלק ממאבק לגיטימי לשחרור פלסטיני. גם התגובה הצבאית של ישראל נתפסת בביקורתיות על ידי הרוב, וגישה זו ביקורתית אף יותר בקרב התלמידים הנסקרים מאשר בקרב כלל האוכלוסייה.

[קישור למאמר](#)



ריקובר, איתמר. (2024). **התכנון המדיני-אסטרטגי והערכת המודיעין הלאומית בתקופת האינתיפאדה הראשונה.** חוסן לאומי, פוליטיקה וחברה, 5 (1), 61-84.

צבא במרבית המדינות, הוא אחד הארגונים המרכזיים והגדולים במדינה. מאז ראשית ימי המדינה הדרג הצבאי קיבל על עצמו אחריות ממלכתית רחבת היקף החורגת מהמקובל במדינות דמוקרטיות. אגף המודיעין בתחום הערכת המודיעין הלאומית ואגף התכנון בתחום התכנון המדיני-אסטרטגי, נהנו ממעמד של מקור כמעט בלעדי להערכות מודיעין ולתכנון בתחום המדיני-ביטחוני. מטרת המאמר היא לבחון ולתאר את מידת השפעתו של הדרג הצבאי על הדרג המדיני בדגש על תחומי התכנון המדיני-אסטרטגי והערכת המודיעין הלאומית.

המאמר דן בשאלה מהי מידת השפעתו של הדרג הצבאי, כארגון ביורוקרטי, על הדרג המדיני בתהליך קבלת החלטות בתחום הביטחוני-מדיני והטענה היא שהחלטה המתקבלת בנושאי חוץ וביטחון לא תמיד נוטה לכיוון הארגון בעל העוצמה הרבה יותר. לצורך זה, אבחן את מודל הדינמיקה הביורוקרטית-ארגונית כפי שהיא באה לידי ביטוי בישראל בתקופת האינתיפאדה הראשונה.

נקודת המוצא של המודל הביורוקרטי-ארגוני לקבלת החלטות שפותח על ידי הלפרין ואליסון היא שישנה הטרונגניות ארגונית בתוך המערכת הממשלתית, וההחלטה המתקבלת משקפת את האינטרסים השונים ואת העוצמות השונות של מקבלי ההחלטות והארגונים המשתתפים בתהליך, באופן הנוטה לכיוון בעלי העוצמה הרבה יותר.

[קישור למאמר.](#)



קרצ'ר, חן. (2024). **הרוצה במלחמה, ייכון לשלום: תפקיד השלום ב"על המלחמה" מאת קלאוזביץ. חוסן לאומי, פוליטיקה וחברה, 5 (1), 41-60.**

מחקר זה מציע קריאה חדשה ביצירה "על המלחמה" מאת קלאוזביץ בדגש על רעיון השלום. מחקרים שנערכו על הספר הדגישו בעיקר את מקומו בהקשרים היסטוריים או בדיון על תובנות והקשרים אסטרטגיים הרלבנטיים לזמננו. כך למשל הנחת מוצא מקובלת היא שקלאוזביץ עודד את הפרדת הסמכויות והציב את הסמכות הפוליטית מעל זו הצבאית באמירה כי המלחמה היא המשך המדיניות באמצעים אחרים. לעומת זאת, מחקר זה מדגים כי חקירת היצירה מתוך פריזמה של תפקיד השלום בה, מעידה כי מטרת הספר היא להשתמש באופן אינסטרומנטלי בממשלה ובעם ולצמצם את מלוא תפקידם והשפעתם על תופעת המלחמה. צמצום זה מגביל את מנעד האפשרויות של הממשלה לאמץ את המלצת ראשי הצבא לסוג המלחמה המומלץ ובאחריותה לדאוג שלא יהיו בריתות נגד המדינה. גם העם הופך לכלי שרת נוסף להגנה על המדינה בידי הצבא ותו לא.

[קישור למאמר.](#)

Ziv, G. (2024). **Civil-Military Relations in the Age of Populist Nationalism: The Case of Israel.** *Political Science Quarterly, 139(1)*, 1-20.

אחד ההיבטים של רוח הזמן הפופוליסטית הנוכחית הוא הפוליטיזציה של הצבא, שמוסיפה לרשימה ההולכת וגדלה של הסכנות שעומדות בפני הדמוקרטיה כיום. ישראל, שחוותה פופוליזם לאומי משלה מאז 2010, מייצגת מקרה חריג בכל הנוגע למימד האזרחי-צבאי. בניגוד לדפוס האופייני של מנהיגים פופוליסטים המגבירים את השפעת הצבא כדי לחזק את כוחם, בישראל, פוליטיקאים פופוליסטים ביקשו לרסן את הצמרת הצבאית מתהליך קבלת ההחלטות, והגיעו עד כדי דה-לגיטימציה שלהם על ידי הצגתם כחלק מהאליטה ה"שמאלנית". מאמר זה מעלה שתי טענות סיבתיות הנוגעות למקרה הישראלי. ראשית, כישלונות צבאיים ומהלכים מדיניים-דיפלומטיים הקשורים לצבא הפחיתו את המוניטין של צבא ההגנה לישראל. שנית, פוליטיקאים מהימין לרוב רואים בצמרת הצבא יריבים פוליטיים פוטנציאליים, בהתחשב בנוהג המקובל בישראל של גנרלים רמי דרג הנכנסים לפוליטיקה עם פרישה לגמלאות.

[קישור למאמר.](#)





Westerman, I. (2024). **Israel's Civil-Military Relations and Security Sector Reform: Lessons for Conflict-Affected Societies.** Taylor & Francis.

הספר מתאר את תהליך הרפורמה במגזר הביטחוני בישראל, יעילותו והשלכותיו.

[קישור לספר](#)



Sabar, G., Babis, D., Lifszyc-Friedlander, A., & Ben-Shalom, U. (2024). **“In the army I’m no longer typecast as the son of migrant workers”**: modalities of inclusion and belonging among children of migrant workers in the military in Israel. *Frontiers in Psychology, 15*, 1300081.

מאמר זה בוחן כיצד מיעוטים שאינם אזרחים חווים שירות צבאי, תוך התמקדות בילדים של מהגרי עבודה בינלאומיים ששירתו בצבא ההגנה לישראל. באמצעות מחקר איכותני וכמותי, אנו בוחנים הכלה ושייכות בקרב ילדים של מהגרי עבודה ששירתו בצה"ל. הממצאים שלנו מצביעים על כך שהשירות הצבאי אפשר להם להתגבר על גבולות ההדרה שחוו בילדותם בשלוש דרכים. שלוש ההיבטים הללו הקלו על הכלה ותחושת שייכות לילדים אלה שנדחקו בעבר לשוליים, ובמקביל גם הגבירו את הלגיטימיות שלהם בחברה הישראלית.

[קישור למאמר](#)



Barr, B. B. S. O. T., Sorek, I. K. S. Y., & Jacobovitz, S. R. Y. (2023). **The Israel-Hamas War—The Impact of Loss and Bereavement on Families and the Community.** Myers JDC Brookdale.

מתקפת הטרור של חמאס שאירעה ב-7 באוקטובר 2023 והמלחמה שפרצה בעקבותיה הותירו את החברה הישראלית בטרומה עקב ריבוי האזרחים הנרצחים ומותם של רבים מאנשי כוחות הביטחון הישראליים. לכך נוספה האכזריות של המעשים שבוצעו נגד הקורבנות, שכללו התעללות וחיטפת ילדים, נוער, נשים ומבוגרים. בעקבות התקפות טרור ואסונות, מדינות מיישמות מדיניות שנועדה לענות על הצרכים של אלה שנפגעו ישירות, כמו גם לצרכים של האוכלוסייה הכללית. מטרת מסמך זה היא לסייע ביישום המדיניות הישראלית הקיימת, ולפתח התערבויות חדשות המבוססות על תובנות מהספרות על השפעת אסונות על קהילות ושל אובדן ושיכול על יחידים ומשפחות, וכן על הצרכים הספציפיים של השכול.

[קישור למאמר](#)





Lev, A. (2024). **From combat boots to running shoes: The role of military service in shaping masculine identity in Israeli long-distance running groups.** *International Review for the Sociology of Sport*, *α0*.

מחקר זה בוחן את ההבניה החברתית של הגבריות בחברה הישראלית, תוך התמקדות בקשר בין זהות גברית, שירות צבאי קודם ומעורבות עכשווית בריצה למרחקים ארוכים. הממצאים שופכים אור על המשמעות של ניסיון השירות הצבאי וניצול השיח הצבאי כאסטרטגיות המשמשות רצים כדי לנווט את אתגרי הריצה למרחקים ארוכים ולחזק את זהותם הגברית. מתברר כי השתלבות של נשים בתחומים גבריים מסורתיים של פעילות גופנית אינטנסיבית מהווה איום על הדומיננטיות הגברית, ומעוררת תגובות שונות מגברים, כגון אימוני ספורט מוגברים ושימוש בשפה סקסיסטית ותוקפנית. מנגנוני התמודדות אלו תורמים להנצחת הדומיננטיות הגברית בתחום הריצה למרחקים ארוכים ובמקביל מספקים לרצים לגברים חוויה פסאודו-מתקנת הקשורה להיסטוריה האישית שלהם של מעורבות צבאית לא קרבת.

[קישור למאמר](#)



Edri, A. (2024). **Military service of home-schooled graduates in Israel.** *Israel Affairs*, *1-16*.

כיצד מתמודדים בוגרי החינוך הביתי עם השירות הצבאי? שאלה זו משמעותית במיוחד בישראל שבה שירות החובה הוא חלק מרכזי בחברה היהודית-ישראלית. מאמר זה בחן את גיוסם של בוגרי חינוך ביתי לצבא הישראלי ואת ניסיון השירות שלהם, תוך שימוש במדגם של 15 בוגרים, שמונה מהם שירתו בצבא או עמדו לשרת בקרוב. הסיבות לבחירה שלא לשרת נמצאו דומות למקובל בחברה הישראלית ונובעות מסיבות דתיות, משפחתיות ואידיאולוגיות; עם זאת, נראה כי לאלו בחינוך ביתי יש יותר ברירה אם לשרת, ומכאן שהחלטתם לשרת משקפת מחויבות אישית מיוחדת. נמצא כי בוגרי החינוך הביתי נתקלו בקשיים בגיוס לצבא הישראלי, אך רובם הצליחו להתגבר על קשיים אלו והתקשו מעט להתמודד עם המשמעת הנוקשה של הצבא.

[קישור למאמר](#)



Harel, A. (2024). **Refusal to serve in the Israel Defense Forces reserves in an era of anti-democratic judicial reform,** *Critical Military Studies*. *Critical Military Studies*.

בישראל מרבית האזרחים מחויבים לשרת בצבא לתקופת חובה ולאחר מכן בכוחות המילואים כ-21–45 ימים בשנה עד גיל 44. עם זאת, במהלך שנת 2023 חיילי מילואים רבים נקשרו למחאה החברתית בישראל. מתנגדים אלה למדיניות המשלה הביעו את מחאתם, ואמרו בקול רם וברור שאם החקיקה תימשך, הם לא ישרתו אלא אם תפרוץ מלחמה; ואכן, רבים מהם כבר עזבו את המילואים רק כדי להצטרף מחדש כשהחלה מלחמת "חרבות ברזל".



וכך, מבלי שהתכוון לכך, הפך הצבא לשחקן פוליטי במאבק הפוליטי המתנהל כיום בישראל. המחאה הרחבה בישראל והמספר האדיר של חיילי המילואים שהביעו החלטה שלא להתייצב למילואים הם אינדיקציות לתופעה חברתית חסרת תקדים הראויה לתשומת לב. איך אנחנו, כחוקרים ביקורתיים, מתארים את הזהות של הצבא? איך אנחנו מפרשים מצבים שבהם הצבא דמוקרטי יותר מהממשלה?

[קישור למאמר](#)





הארגון והמקצוע הצבאי

Cistulli, M. (2023). **Israeli Defense Force Veteran Reintegration: Why does the veteran reintegration system work so well in Israel?**. LSE Undergraduate Political Review, 6(1), 30-52.

מדוע מערכת השילוב של ותיקי צה"ל עובדת כל כך טוב בישראל? במאמר זה, נטען שגיוס וגודלה של מדינה (ניצול גודל האוכלוסייה כפרוקסי לגודל טריטוריאלי) קשורים להצלחת ההשתלבות מחדש של ותיקים בחברה. כתוצאה מכך, הון צבאי, המתקבל באמצעות גיוס חובה, מוגבל, מבודד, ממוקד ורווי בקרב אוכלוסייה קטנה של אנשים שחיים במרחב צפוף גיאוגרפית שבו ניתן לחלוק את שפע הידע והמיומנויות שהושגו בצבא בחברה.

[קישור למאמר](#)



Pandi-Perumal, S.R., Gulia, K.K., Mallick, H.N. (2023). **Israel–Palestine Conflict: Risk of Sleep Disorders and Post-Traumatic Stress Disorders**. Sleep Vigilance, 7, 113–117.

מאמר מערכת מיוחד זה מתמקד בהפרעות שינה אפשריות והפרעת דחק פוסט טראומטית (PTSD) בהקשר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני. מאמר מערכת זה עשוי להיחשב גם כחלק מהמחויבות האזרחית שלנו כפרסום מדעי, במיוחד כזה המייצג חברה מדעית (החברה ההודית לחקר השינה או ISSR) ליידע את מקבלי ההחלטות הפוליטיות על ההשפעות של סכסוכים מזוינים בעולם של היום על הבריאות הנפשית של חלקים נרחבים מאוכלוסיית העולם. מלחמות מתנהלות סביב יישוב מחלוקות, אבל גם על יצירת עתיד טוב יותר, ולכן, לוחמים צריכים להיות מודעים לחלוטין להשלכות של לוחמה מודרנית.

[קישור למאמר](#)



נמרוד בצון. (2024). **הילכו שניים יחדיו בלתי אם נועדו? ההבדל בין קצינים לנגדים בחירום**. מערכות, 501, 28-31.

בשנים האחרונות עסק המטכ"ל בהטמעת תפיסת הנגד כמפקד ובהכשרת הנגדים בציר הפיקודי. עם זאת, נראה כי התפיסה עסקה בעיקר בהיבטי שגרה. בשל מצב המלחמה, הדורש כישורים נוספים, יש לבנות הכשרה קצרה, תוך כדי לחימה, העשויה לשפר את הכשירות המבצעית של היחידות ולסייע גם בחזרה לשגרה.

[קישור למאמר](#)

Holmberg, A. (2024). **Bodies that challenge the military social order: unpacking institutional resistance against veganism in the military.** Critical Military Studies, 10(1), 19-39.

מאמר זה תורם לספרות המתארת סדר חברתי צבאי, התגלמות והתנגדות ממסדית. המוסד הצבאי ידוע כמתנגד לשינוי, ומחקרים רבים הוקדשו לאתגרים לסדר המגדרי של הצבא. תחום אחד שזכה לתשומת לב מועטה, עם זאת, הוא חוסר הרצון של צבאות רבים במערב להקל על טבעונות במהלך השירות למרות הביקוש הגובר לאפשרויות מזון טבעוניות, גיוון וקיימות. בהסתמך על מחקר על הסדר החברתי הצבאי ותיאוריית המגדר, המאמר מפרק אלמנטים וייצוגים סותרים של גופים צבאיים וטבעוניים, ומציגה את הרתיעה הזו כהתנגדות ממסדית. בדרך כלל, הצבא אינו מציע מניעים לעמדתו - מה שמקשה על זיהוי הבעיה ופתירתה. כתוצאה מכך, טבעונים מושתקים ומודרים ולא מאפשרים להם להיכנס לצבא. המדינות המכוסות במחקר הן ארה"ב, קנדה, בריטניה, פורטוגל, שוויץ, שוודיה, פינלנד, נורבגיה וישראל. רק צבא אחד - הישראלי - מאמצים במפורש את הטבעונות.

[קישור למאמר](#)



חגי, פרנק ויוסי, גולדשטיין (2024). **הכשרת טייסים יהודים בבתי הספר לטיסה בצ'כוסלובקיה בזמן מלחמת העצמאות.** חוסן לאומי, פוליטיקה וחברה, 1-2/5, 11-40.

ב־14 במאי 1948 הכריז דוד בן־גוריון, ראש ממשלתה הזמני של ישראל, על הקמת המדינה היהודית. בעקבות זאת פלשו מדינות ערב למדינת ישראל ופתחו במלחמה כוללת שמטרתה לבטל בכוח את הכרזת העצמאות. סכנת הפלישה לישראל מצד חמשת צבאות ערב בראשות צבא מצרים (לצד סוריה, ירדן, עיראק ולבנון) הייתה ידועה עוד קודם לכן. לראשי ארגון ההגנה בהנהגת בן־גוריון, שעמד בראש מערכת הביטחון של היישוב היהודי בארץ, היה ברור כי נוכח כוחו האווירי של צבא מצרים, והעובדה שלהגנה היו רק מטוסים קלים אחדים ולא היה בנמצא ולו מטוס קרב אחד – יש לרכוש לאלתר מטוסי קרב ולהכשיר טייסים לתפעולם. בדיון שלהלן יתואר כיצד רכש צה"ל 25 מטוסי קרב מסוג מסרשמיט־אוויה ו־50 מטוסים מסוג ספיטפייר, וכיצד תכנן צה"ל להכשיר את טייסי חיל האוויר הישראלי עם קום המדינה לטיסה במטוסים מהדגמים האלו.

[קישור למאמר](#)



תרבות, כוח אדם ומשאבי אנוש

מאיר פינקל. (2023). **השתנות צה"ל אחרי טראומת מלחמה ועל רקע תחושת דחיפות במתן מענה: מודל, היסטוריה, ולקחים לתקופה שאחרי "חרבות ברזל"**. בין הקטבים, 41.

המאמר מציג מודל, על פיו צבאות שצריכים להתכונן למלחמה נוספת מייד אחרי מלחמה שהיה בה כישלון/טראומה, מתנהגים בדפוס הכולל שלושה שלבים: (1). מענה שמבוסס על מיומנות הכוחות; (2). מענה שמבוסס על הרחבה כמותית של היכולת, שנתפסה כחסרה במלחמה שהסתיימה; (3). מענה חדש וייעודי לאתגר שהתברר במלחמה. הבעיה היא שהשקעת יתר בשלב השני, עלולה לשחוק את המשאבים ואת הקשב הניהולי הנדרשים למימוש השלב השלישי. צה"ל כעת, לאור טראומת ההגנה ב-7 באוקטובר, צפוי להשקיע השקעת יתר בהרחבה כמותית של יכולות ההגנה בגבולות ושל המענה ההתקפי הקיים. מצב זה עלול לפגוע במעבר מוקדם יותר לשלב השלישי - מענה ייעודי לאתגרי ההגנה וההתקפה בלבנון.

[קישור למאמר](#)



Eilam, E. (2024). **Israel's New Wars**. New York, United States of America: Peter Lang Verlag.

המוקד המרכזי של הספר הוא כיצד המלחמות החדשות של ישראל מול איראן ושותפיה שונות מאלו שנלחמו בין 1948 ל-1982. מאז, צבא ההגנה לישראל (צה"ל) נלחם בכמה עימותים ובמספר רב של פעולות קטנות יותר נגד גורמים לא מדינתיים כמו חיזבאללה וחמאס, וכן היו מעורבים במלחמה קרה ארוכת שנים עם איראן, בעיקר על תוכנית הגרעין. הסופר ד"ר אהוד עילם חוקר את הלקחים שלמדה ישראל בסכסוכים אלה, וכיצד הם השפיעו על האסטרטגיה והדוקטרינה. הוא גם עורך הערכה חדשה וחשובה של מבנה צה"ל, ומעריך את יכולתו בלחימה באיראן ובעלות בריתה. ספר זה חיוני לכל מי שרוצה להבין את ההווה והעתיד של המזרח התיכון.

[קישור לספר](#)



Molenkamp, A., Weerdesteijn, M., & Smeulers, A. (2024). **A Playstation Mentality to Killing? Adverse Psychological Consequences in Drone Pilots and the Stigmatization thereof in the Military**. Armed Forces & Society, 0095327X241236221.

מאז תחילת המאה ה-21, נעשה שימוש הולך וגובר ברחפנים למטרות צבאיות. היו חששות שעבודתם של טייסי רחפנים דומה למשחק וידאו ונטען כי טייסי רחפנים פחות נוטים לפתח בעיות נפשיות מחיילים אחרים. הנחה כזו עלולה להגביר את הסטיגמטיזציה אך מחקר אמפירי חסר.



למחקר זה רואיינו 11 נשאלים אשר נדגמו מארצות הברית, הולנד וישראל בגלל התובנה שלהם לגבי סביבת העבודה של טייסי רחפנים. המשיבים הללו כללו חוקרים, מטפל ואנשי צבא. הם הציעו שטייסי מזל"טים אכן מתמודדים עם בעיות נפשיות בגלל עבודתם וש בשל המרחק שלהם לשדה הקרב, יש יותר סטיגמטיזציה של בעיות אלו. עם זאת, ממצאים אלה שונים בין מדינות ויחידות.

[קישור למאמר](#)

